

JĘZYK POLITYKA IDEOLOGIA

TOM I

**JĘZYK
POLITYKA
IDEOLOGIA**

TOM I

JĘZYK POLITYKA IDEOLOGIA

TOM I

pod redakcją

Żanny Sładkiewicz i Marty Noińskiej

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego
Gdańsk 2023

Recenzenci
dr hab. Oksana Małysa, prof. UŚ
dr hab. Jolanta Lubocha-Kruglik, prof. UŚ

Redaktor Wydawnictwa
Jerzy Toczek

Projekt okładki i stron tytułowych
Filip Sendal

Skład i łamanie
Mariusz Szewczyk

Publikacja sfinansowana ze środków konferencji „Język – Polityka – Ideologia”
(nr 512-I040-KIOH-22)

© Copyright by Uniwersytet Gdański
Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego

ISBN 978-83-8206-541-1 (online)

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel. +48 58 523 11 37, tel. kom. +48 725 991 206
e-mail: wydawnictwo@ug.edu.pl
wydawnictwo.ug.edu.pl

Księgarnia internetowa: wydawnictwo.ug.edu.pl/sklep/

Spis treści

Słowo wstępne | 7

Anastasija Belovodskaja

Мем как оружие ментальных войн | 10

Aleksandra Klimkiewicz

Stereotypy o rosyjskich generałach w społecznych aktach nazewniczych i memach internetowych | 27

Żanna Śladkiewicz

Управление страхом в эпоху COVID-19: идеологический антагонизм вакцинаторов и антипрививочников | 42

Agnieszka Kurzyńska

Jak oswoić pandemię – spostrzeżenia językoznawcze | 59

Katarzyna Furmaniak

50oplusiary i metoomanki. Perswazyjne środki słowotwórcze w nazwach kobiet wykorzystywanych w dyskursie medialnym | 68

Magdalena Bednarek

Wilk w owczej skórze, czyli krytyka kapitalizmu w bajkach wg Jacka Wasilewskiego | 77

Magdalena Jurewicz-Nowak

Kognitywna interpretacja pojęcia 'pamięci' w zbiorze esejów Piotra Lachmanna
Wywołane z pamięci | 88

Nadzeja Ilyushenka

Миметическая функция литературы: конструирование и деконструкция идеологем | 102

Jacek Nowakowski

Obraz Syberii w polskim kinie wobec uwarunkowań politycznych
i ideologicznych | 116

Katarzyna Wojtowicz

Papież lewicy –
dyskursywny wizerunek papieża Franciszka
w „Newsweeku” w latach 2017–2018 | 127

Karolina Zuzanna Rudnicka

Miejskie inskrypcje jako zwierciadło wydarzeń politycznych | 145

Noty o autorach | 159

Indeks | 162

Słowo wstępne

Język zarazem odzwierciedla oraz kształtuje świat człowieka.

Stanisław Lem

Oddajemy do rąk Czytelnika pierwszy tom z cyklu *Język – Polityka – Ideologia*. W kontekście ostatnich wydarzeń na arenie międzynarodowej i w kraju wybrany obszar tematyczny jest niezwykle aktualny i poważny. Skomplikowana rzeczywistość znajduje odzwierciedlenie w analizowanych przez autorów tomu zjawiskach językowych i kulturowych.

Traumatyczne doświadczenia XX i początku XXI wieku podały w wątpliwość pewne koncepty narracji i metanarracji politycznej oraz zasadność powoływania się na nie w procesie legitymizacji określonych działań politycznych. Jednocześnie nie sposób zrozumieć wielu wydarzeń politycznych bez szczegółowej analizy określonych narzędzi i chwytów komunikacji ideologicznej.

Komunikowanie polityczne i ideologiczne jest zjawiskiem wielowymiarowym, implikującym złożoną refleksję o różnych aspektach sztuki przekonywania, o indoktrynacji, manipulacji i zniewalaniu mentalnym. Zamieszczone w niniejszej monografii teksty są wynikiem przemyśleń i doświadczeń naukowych przedstawicieli różnych dziedzin i szkół badawczych, którzy pochylili się nad analizą sposobów komunikowania ideologicznego. Na całość publikacji składa się jedenaście tekstów poświęconych – w odmiennej perspektywie – szczegółowym zagadnieniom z kręgu tytułowej triady.

W otwierającym monografię tekście Anastasija Belovodskaja opisuje sposoby i mechanizmy wykorzystywania Internetu w wojnach mentalnych. Porównując cykl życia memów *Uprzejmi ludzie* (ros. *Вежливые люди*) oraz *Rosyjski okręcie wojenny, idź na**** (ros. *Русский военный корабль, иди на****), autorka opisuje modele i warunki zapewniające ich komunikacyjną ekspansję. Szczególną uwagę badaczka zwraca na dekonstrukcję struktury intencjonalnej memu o rosyjskim okręcie wojennym oraz na wpływ kontekstu użycia na realizację intencji nadawcy.

Aleksandra Klimkiewicz analizuje stereotypy zrekonstruowane na podstawie aktów nazewnictwa społecznego oraz korpusu memów internetowych związanych z rosyjskim dowództwem, utworzonych w czasie konfliktu zbrojnego między Federacją Rosyjską a Ukrainą. Strukturalna, semiotyczna i semantyczna analiza pozwoliła na ustalenie cech przypisywanych rosyjskiemu dowództwu, które odzwierciedlają negatywne stereotypy etniczne i zawodowe.

Z kolei Żanna Sładkiewicz podejmuje się wyjaśnienia istoty praktyk narcyjnnych oraz charakterystycznych cech dyskursu zwolenników i przeciwników szczepień przeciwko COVID-19. Badanie wykazało, iż narzędzia komunikacyjne stosowane przez przedstawicieli dyskursów antagonistycznych mają na celu zwiększenie poczucia niepokoju i strachu u adresatów oraz ośmieszenie przeciwników ideologicznych.

Kontynuując koronawirusową tematykę, Agnieszka Kurzyńska analizuje zagadnienie językowego obrazu świata jako odzwierciedlenia pandemicznej rzeczywistości w tekstach zamieszczonych na wybranych blogach parentingowych dostępnych online. Przedstawia ona analizę korpusu językowych środków wyrazu w aspekcie perswazyjnej i emocjonalnej funkcji języka.

Przedmiotem lingwistycznej analizy przeprowadzonej przez Katarzynę Furmaniak są perswazyjne środki słowotwórcze w nazwach kobiet wykorzystywanych w dyskursie medialnym. Badaczka kompleksowo opisuje nowe derywaty rodzaju żeńskiego funkcjonujące w dyskursie medialnym (2019–2022).

Tekst autorstwa Magdaleny Bednarek przedstawia pewne „napięcie” między środkami literackimi a dyskursem społeczno-politycznym w książce Jacka Wasilewskiego zatytułowanej *Baśnie wolnego rynku*, zawierającej osiem rozdziałów opartych na baśniach ludowych. Autor dokonuje pewnej dyskursywnej interpretacji, tworząc historię „baśniową maskę” pasującą do zjawiska społecznego, ekonomicznego lub kulturowego. Te właśnie dyskursywne mechanizmy i środki narracyjne poddane zostały dogłębnej analizie.

Przedmiotem pracy autorstwa Magdaleny Jurewicz-Nowak jest konceptualizacja „pamięci” w książce Piotra Lachmanna *Wywołane z pamięci* (1999). Zagadnienie wchodzi w zakres badań pamięcioznawstwa lingwistycznego. Badany przez autorkę językowy profil pojęcia „pamięć” w pracy Lachmanna obejmuje: typologię pamięci, sposoby działania, bodźce, które uruchamiają pamięć, związek pamięci z językiem i tożsamością narodową, właściwości i funkcje pamięci, mechanizmy jej zatajania oraz zagrożenia dla jej funkcjonowania.

Nadzeya Ilyushenka porusza zagadnienie roli literatury w tworzeniu i utrwalaniu kulturowych mitologemów i ideologemów politycznych w świadomości społecznej. Badaczka podejmuje próbę wyjaśnienia pojęcia mimesis, które rozumie nie jako zjawisko teorii estetycznej, ale jako podstawowy sposób organizowania

Słowo wstępne

wiedzy i doświadczenia ludzi. Mimetyczna funkcja literatury rozpatrywana jest tu kompleksowo.

W tekście autorstwa Jacka Nowakowskiego przedstawiony został obraz Syberii wyłaniający się z polskich produkcji filmowych. Analiza obejmuje historię polskiej kinematografii, od filmów sięgających I wojny światowej po współczesną twórczość filmową. Autor dowodzi, iż reprezentacja Syberii w polskim kinie zależała głównie od panujących uwarunkowań geopolitycznych. Wszystkie przebadane dzieła charakteryzują się uwikłaniem w trudne stosunki polsko-rosyjskie, działaniami cenzury oraz mniej lub bardziej oficjalną polityką historyczną prowadzoną przez władze.

Celem tekstu Katarzyny Wojtowicz jest analiza wizerunku papieża Franciszka kreowanego przez polski tygodnik „Newsweek” w latach 2017–2018. Wykorzystując ramy metodologiczne krytycznej analizy dyskursu, badaczka omawia trzy figury, którymi czasopismo posługiwało się w kreowaniu wizerunku papieża, oraz przeprowadza analizę leksykalną.

W zamykającym tom tekście Karolina Zuzanna Rudnicka analizuje wybrane inskrypcje miejskie w przestrzeni publicznej polskich miast, będące zwierciadłem wydarzeń politycznych. Materiał badawczy stanowią różne gatunki tekstów miejskich – od billboardów partii politycznych po oddolne, anonimowe wypowiedzi nieznanymi autorów. W opisie uwzględniono zarówno językową, jak i pozajęzykową warstwę semantyczną tekstów, a także aspekt dialogiczności inskrypcji.

Szerokie spektrum koncepcji i obserwacji badawczych, a także interdyscyplinarny charakter tej publikacji wymagały od Recenzentów wielkiego nakładu pracy, wnikliwości i cierpliwości. Wyrazy wdzięczności kierujemy do Pań Profesor Jolanty Lubochy-Kruglik i Oksany Małysy za rzeczowe zaopiniowanie prac. Istotne uwagi i sugestie zawarte w recenzjach przyczyniły się do ostatecznego kształtu poszczególnych tekstów tej monografii.

Mamy nadzieję, że redagowana przez nas publikacja spotka się z Państwa życzliwym przyjęciem, stając się jednocześnie zachętą do dalszego zgłębiania powiązań obszarów języka, polityki i ideologii.

*Żanna Sładkiewicz
Marta Noińska*